

УДК 378.016:811.161.2'243:39]-054.6-057.875

Лещенко Т.О., Шевченко О.М., Юфименко В.Г.
Українська медична стоматологічна академія

ІНТЕГРАЦІЯ КОМПОНЕНТІВ КУЛЬТУРИ В ПРОЦЕС НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті розглядаються особливості інтеграції компонентів культури в процес навчання іноземних студентів української мови. На основі теоретичного аналізу наукових праць визначено загально-дидактичні та методичні принципи комунікативної методики, найважливіші елементи презентації лексичного матеріалу на початковому етапі навчання; обґрунтовано роль аудіювання і читання у викладанні української мови як іноземної. Позааудиторна робота з іноземними студентами сприяє розвитку навичок використання мови в життєвих ситуаціях.

Ключові слова: культура, комунікативна методика, навчання іноземних студентів, початковий етап мовної підготовки, культурно-національне середовище.

Leshchenko T.O., Shevchenko O.M., Yufimenko V.G.
Ukrainian Medical Stomatological Academy

INTEGRATION OF COMPONENTS OF CULTURE IN THE PROFESSION OF FOREIGN STUDENTS TRAINING UKRAINIAN LANGUAGE

Summary. The article discusses the peculiarities of the integration of cultural components in the process of teaching foreign students to the Ukrainian language. On the basis of theoretical analysis of scientific works, the didactic and methodical principles of the communicative methodology were determined, the most important elements of the presentation of lexical material at the initial stage of teaching, the role of listening and reading in the teaching of the Ukrainian language as a foreign language was substantiated. Out of class work with foreign students facilitates the development of language skills in life situations.

Keywords: culture, communicative method, teaching foreign students, the initial phase of language training, cultural-national environment.

Постановка проблеми. Після здобуття статусу незалежної держави Україна чітко визначила свої орієнтири на входження в освітній і науковий простір Європи, прагне стати конкурентоспроможною в такій сфері освітніх послуг як професійна підготовка іноземних студентів. До навчання в закладах вищої освіти України іноземних громадян спонукає якісна підготовка фахівців і доступність вищої освіти.

Україна – держава з полікультурним, поліетнічним суспільством, що особливо чітко проявляється в соціальних системах закладів вищої освіти. Це спричинило синтез культур, тим самим загостривши проблему їхнього діалогу. Діалог культур не тільки сприяє взаєморозумінню і спілкуванню між різними народами, а й водночас потребує духовного зближення різноманітних культурних регіонів із широким спектром розбіжностей. У зв'язку з цим особливого значення

набуває проблема розуміння загальнолюдських цінностей, а також відмінностей між народами та їхніми культурами.

Науковці намагаються вирішити питання якісної професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема іноземних студентів, підвищити рівень їхньої адаптації й соціалізації в Україні, сприяти їх міжкультурному і комунікативному вихованню [9, с. 31]. Усе це зобов'язує освітян дбати про прийдешню освіти, передусім української мови, адже духовна наснага і морально-етична культура українського народу відображена саме в українській мові. Ще давні греки радили вивчати мову народу для пізнання його звичаїв. Видатний лінгвіст Вільгельм фон Гумбольдт, один із засновників лінгвістики як науки, підкреслював, що мова – це дух народу, і культура представлена перш за все в мові [2]. Зв'язок мови з культурою незаперечний, оскільки саме мова – найпотужніше знаряддя культури. Відомий філолог писав, що тільки та мова може досягти світового значення й одержати універсальне розповсюдження, яка служить рупором передової культури, за допомогою якої люди долучаються до цієї культури, черпають із її духовних багатств [1, с. 16]. Саме тому базовою складовою вдосконалення навчання іноземних студентів стала розробка концепції мовної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема використання компонентів культури в процесі навчання іноземних мов не нова. Рада Європи в програмних документах щодо мовної та культурної політики акцентує увагу на необхідності впровадження в освітні програми іноземних студентів знань про культуру інших країн, стимулювання процесу діалогу культур тощо [4]. Науковці розглядають питання покращення навчально-виховної роботи з іноземними студентами, формування соціокультурної компетенції іноземних студентів-медиків в умовах Болонського процесу [10, с. 203]. Пильна увага вчених прикута до питань удосконалення мовної підготовки іноземних студентів-медиків [6; 7; 9].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз психологічної і педагогічної літератури свідчить, що питання удосконалення організації навчання іноземних студентів є актуальним. Серед невирішених питань залишається питання інтеграції компонентів культури в процес навчання іноземних студентів української мови у вищих навчальних закладах медичного профілю.

Мета статті – висвітлити особливості застосування елементів культури в рамках курсу «Українська мова як іноземна», зорієнтованого на іноземних студентів медичних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасну практику викладання української мови як іноземної ввійшов комунікативний підхід, який сприяє інтегруванню лінгвістичного і соціокультурного аспектів мови. Мову розглядають як засіб комунікації в повсякденних ситуаціях. Сучасне заняття з української мови має розвивати комунікативну компетенцію. Перш за все зазначимо, що коли іноземний студент потрапляє в іншомовне середовище, найпершим завданням для нього постає швидке опанування комунікативних навичок мови цього середовища. Тому викладачі намагаються сформувати мовно-

комунікативний потенціал іноземних студентів, який розширить їхні можливості сприймати і завоювати інформацію щодо майбутньої професії. Отже, опанування навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна» має сприяти формуванню активного соціально-культурного дискурсу, а також збагаченню словникового запасу шляхом професійної орієнтації української мови як іноземної відповідно до базових навчальних дисциплін медичного і стоматологічного профілів. З першого заняття викладачі кафедри всі зусилля спрямовують на формування в студентів-іноземців загального сприйняття культурно-національного середовища. Для цього підбираємо відповідний лексичний матеріал, опрацьовуємо тексти, які сприяють цьому процесу.

Комунікативна методика виявляється найбільш ефективною методикою викладання в цій галузі. За короткий термін формується певний рівень мовної компетенції студентів-іноземців завдяки активному залученню актуальних мовленнєвих ситуацій.

Провідні науковці [8] обґрунтували загальнодидактичні та методичні принципи, на яких базується комунікативний метод:

а) *принцип мовленнєво-мисленнєвої активності* – передбачає, що будь-який мовленнєвий матеріал (фраза, текст) активно використовується носіями мови в процесі спілкування;

б) *принцип індивідуалізації* – головний засіб створення мотивації при оволодінні мовою;

в) *принцип функціональності* – відповідно до цього принципу визначаються функції говоріння, читання, аудіювання і письма як засобу спілкування;

г) *принцип ситуативності* – передбачає визнання ситуації як базової одиниці організації процесу навчання іншомовного спілкування;

д) *принцип новизни* – забезпечує підтримку інтересу до оволодіння іноземною мовою, формування мовленнєвих навичок, розвиток продуктивності й динамічності мовленнєвих умінь.

На початковому етапі навчання роботу студентів спрямовуємо на оволодіння лексичним матеріалом за такими темами:

1. Знайомство.
2. Людина.
3. Погода і явища природи.
4. Навчання в академії.
5. Їжа. Заклади громадського харчування.
6. Послуги і покупки.
7. Подорожі. Дозвілля.
8. Мрії та плани.
9. Житло.
10. Свята, подарунки, привітання.
11. Свята і традиції в Україні. Свята моєї країни.
12. Україна – держава, в якій я навчаюся.
13. Етикет.
14. Людина і природа.
15. Мас-медіа щодня.
16. Спорт.
17. Відпочинок і туризм.
18. У лікаря.
19. Професійна освіта.

До кожної теми за граматично-перекладним принципом викладач підбирає лексику. При цьому дуже важливо застосовувати наочний матеріал. Ми застосовуємо три основні типи наочності:

предметну, зображальну, моторну. Предметна наочність реалізується шляхом показу предмета і називання лексеми; зображальна наочність – шляхом показу малюнків, схем, відеоматеріалів, що сприяють сприйняттю певного лексичного матеріалу; моторна наочність – через опис дій і рухів з їх демонстрацією. Застосування трьох типів наочності сприяє створенню комплексного підходу до репрезентації лексики на початковому етапі. Для зацікавлення студентів і для збагачення їхнього словникового запасу наочність має включати реалії повсякденного життя, які пов'язані з життям студента в новому для нього мовному середовищі. Зокрема, це можуть бути талони на проїзд у міському транспорті, магазинні чеки з переліком товарів, рекламні буклети, невеликі повідомлення із газет тощо. Усе це дасть можливість створити функціональний мовний потенціал студента. Працюючи з лексикою, викладач подає до деяких слів синоніми, наприклад, *навчальна кімната, аудиторія, клас*; ознайомлює студентів з антонімами *тут–там, далеко–близько* та ін.

Викладач має продумувати роботу над словами так, щоб студент бачив слова в системі, зосереджуючи увагу на їхній спорідненості та словотвірних особливостях [3, с. 64]. Такі пояснення допоможуть студентам-іноземцям осмислити багатство словникового складу української мови. Для активізації роботи із словниковою лексикою викладач дає завдання з підбору синонімів, антонімів, складання запитань до речень, переказу невеликих за обсягом текстів за абзацами тощо.

Саме на початковому етапі вивчення мови важливо навчити студентів сприймати іноземну мову на слух. Адже іноземний студент, зазвичай обмежений одним варіантом усного відтворення мови – викладацьким, може втратити можливість сприймати мову в різних варіантах, стилях, особливостях фонетичного оформлення. Тому вкрай важливо підготувати навчальні аудіоматеріали. Це можуть бути спеціально підготовлені аудіозаписи діалогів, відеозаписи.

У розвитку навичок сприймання, говоріння особливу роль відіграє безпосередня комунікація з носіями мови. На заняття можуть бути запрошені українські студенти, які будуть спілкуватися з іноземними студентами на теми, які цікавлять молоді.

Велике значення для інтеграції компонентів культури в процес вивчення української мови як іноземної має створений викладачами кафедри посібник «Читаємо українською (соціокультурний аспект)» [6]. У ньому відображені та систематизовані мовні й мовленнєві засоби забезпечення міжкультурної комунікації. Посібник слугує моделлю реального спілкування іноземних студентів українською мовою. У ньому представлений розроблений авторами тематичний матеріал щодо впровадження соціокультурного компонента в зміст навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна».

Тематика текстів для читання має викликати в студентів зацікавленість прочитаним, роздуми про сучасне життя молоді, про традиції та звичаї українського народу. Такий матеріал має виховне значення і становить певну цінність. Запропонований нами посібник містить такі розділи: «Про себе», «Розваги і дозвілля», «Спорт у нашому житті», «Знайомтеся з Україною», «Великі

й малі міста України» та інші. Кожен розділ містить тексти і діалоги, близькі іноземному студенту з життя і навчання в Україні, про культуру, науку, освіту, досягнення українського народу («Академія, де я навчаюся», «На занятті з української мови», «У їдальні», «У кафе», «Розмова телефоном», «Піший похід у дендропарк», «Ми йдемо на футбол», «У книжковому магазині», «Знаменна подія в історії України», «Визначні місця України», «Київ – столиця України» та інші). До кожного тексту складений словник незнайомих слів. Ознайомившись зі словником, студент легше впорається з текстом. Після кожного тексту містяться завдання, з якими вже на початковому етапі навчання іноземний студент зможе впоратися. Післятекстові завдання укладені з урахуванням таких психологічних процесів як логічне мислення, пам'ять, володіння мовним оформленням думки, емоційне ставлення до подій і героїв. Наприклад, студент має дати відповіді на запитання до тексту; визначити, істинна чи хибна інформація, тощо. Окрім того, кожен текст супроводжується кольоровим оформленням, що сприяє розвитку інтересу до прочитаного.

Спираючись на здобуті знання студентів, формуємо наші завдання не лише на читання і сприймання інформації іноземними студентами, а й на її відтворення, переказування, побудову опису і висловлювання найпростіших міркувань.

Зазначимо, що важливі умови, які сприяють зацікавленості іноземних студентів читанням текстів соціокультурного спрямування, такі: 1) правильне поєднання обсягу аудиторної і позааудиторної роботи; 2) правильна методична організація роботи іноземного студента, що спонукає його працювати самостійно; 3) постійний контроль прочитаного (оцінка результатів). Чимале значення має мотивація запропонованих завдань [5].

Поза сумнівом, заохочення іноземних студентів на початковому етапі вивчення іноземної мови (української) до читання текстів соціокультурного спрямування сприятиме посиленню їхньої активності у вивченні навчального матеріалу дисципліни «Українська мова як іноземна», підвищенню ефективності засвоєння матеріалу, формуванню вміння самостійно і систематично розширювати отримані знання, а також формуванню потреби в читанні українською мовою літератури за фахом [5].

Велике значення для інтеграції компонентів культури в процес навчання іноземних студентів має позааудиторна робота. Ураховуючи духовно-вартісну зорієнтованість, викладачі кафедри щорічно зі студентами проводять виховні заходи, присвячені видатним діячам української культури і літератури, Шевченківські дні, День української писемності та мови, День рідної мови тощо. Неодноразово викладачі кафедри проводили екскурсії зі студентами з Туреччини, Ірану, Судану, Марокко, Індії та інших країн до національно-культурних осередків Полтавської області й інших міст України, організували зустрічі з цікавими людьми, що також сприяє інтеграції компонентів культури в процес навчання іноземних студентів, розвитку навичок використання мови в реальних життєвих ситуаціях.

Висновки з проведеного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямі. Отже, «Українська мова як інозем-

на» стає інструментом соціокультурного розвитку особистості. На початковому етапі навчання найбільш ефективною є комунікативна методика, застосування якої сприяє формуванню базової комунікативної компетенції. На цьому етапі важливо ефективно працювати з лексичним матеріалом, розвивати навички сприйняття мови на слух, читати і виконувати післятекстові сійно-спрямованих текстів українською мовою.

завдання, а також активно залучати іноземних студентів до позааудиторної роботи. Потребує розв'язання проблема недостатнього методичного забезпечення дисципліни для використання на занятті та для самостійної роботи студентів.

За результатами подальших досліджень заплановано створення посібника, який сприятиме підготовці іноземних студентів до читання профе-

Список літератури:

1. Алексеев М.П. Русский язык в мировом культурном обиходе. Вопросы языкознания. 1984. № 2. С. 16.
2. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. Москва : Прогресс, 1985. 450 с.
3. Даниленко Л.В. Шляхи наповнення словника української мови іноземних студентів першого року навчання. Методологія та практика лінгвістичної підготовки іноземних студентів : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Вип. 11. Харків : ХНМУ, 2017. 352 с.
4. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання д. пед. н., проф. С.Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2003. 273 с.; Проект концепції мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України. Громадянське суспільство і влада. URL: http://civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/consult/old/show_bill/2031; Common European Framework of Reference for Language Learning and Testing : Council of Europe. Cambridge University Press. 2001. 260 p.
5. Лещенко Т.О., Шевченко О.М. Соціокультурний аспект посібника з української мови для іноземних студентів *Актуальні питання медичної (фармацевтичної) освіти іноземних громадян: проблеми та перспективи : збірник статей навч.-наук. конф. з міжнар. участю*, 22 листопада 2018 р. Полтава, 2018. С. 51–54.
6. Лещенко Т.О., Шевченко О.М., Козуб Г.М. Читаємо українською : посібник для іноземних студентів I-II курсів (соціокультурний аспект). I частина. Полтава : ФОП Гаража М.Ф., 2018. 129 с.
7. Лещенко Т.О., Юфименко В.Г., Шевченко О.М. Удосконалення мовної підготовки іноземних студентів. Удосконалення якості підготовки лікарів у сучасних умовах : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю. Полтава, 2016. С. 124–125.
8. Пассов Е.И., Кибирева Л.В., Колларова Э. Концепция коммуникативного иноязычного образования (теория и ее реализация) : метод. пособ. для русистов. СПб. : Златоуст, 2007. 200 с.
9. Шевченко О.М. Культурологічний компонент професійної підготовки іноземних студентів вищих медичних навчальних закладів. Альманах науки. 2018. № 5/2(14). С. 30–34.
10. Яцишина О. Методичні основи формування соціокультурної компетенції іноземних студентів-медиків в умовах реалізації Болонського процесу. *Тенденції розвитку вищої освіти в Україні: європейський вектор*. Ч. 3. Ялта, 2012. С. 203–207.